

DİYANET DERGİSİ

DİNİ-İLMİ-EDEBİ ÜÇ AYLIK DERGİ

Nisan-Mayıs-Haziran /1 9 9 0

Cilt : 26 Sayı : 2

Diyamet İşleri
Başkanlığı Adına

İmtiyaz Sahibi

Rıdvan NİZAMOĞLU

Döner Sermaye İşletme

Müdürü

Yazı İşleri Müdürü

Orhan BALCI

Sürelî Yayınlar

Şube Müdürü

Yazı Tetkik Kurulu

Abdullah SEVİNÇ

İbrahim URAL

Orhan BALCI

Yayına Hazırlayanlar

Alaaddin KOÇAK

Bilâl KOÇ

Dr. Mediha Eldem Sok. No.85

Tlf: 125 66 11/379

Kocatepe / ANKARA

Dizgi • Düzenleme

Özdemir Basın Yayın Ltd. Şti.

133 46 00-135 15 58/ANK.

Baskı

AYYILDIZ MATBAASI A.Ş.

342 17 07 - 342 33 16 ANK.

Kapak

İsmail Hakkı Altunbezer'in is-
tifli Celi Sülüs Levha'sı "Nur
üstüne nur"

Türkiye Diyanet Vakfı

Kut **BU SAYIDA**

İslam Ansiklopedisi
İçindekiler

24 MAYIS 1990 1-2

İSLÂM DİNİNDE ORUÇ

Prof. Dr. M. Cemal SOFUOĞLU

3

RAMAZAN ORUCU VE HİKMETLERİ

Doç. Dr. M. Kazım YILMAZ

9

RAMAZAN İKLİMİ

Mustafa ATEŞ

35

ORUCUN İNSANA KAZANDIRDIKLARI

Doç. Dr. Celâl KIRCA

41

HZ. PEYGAMBERİN RAMAZAN HAYATI

Fahrettin AŞIK

49

RAMAZAN VE MUKABELE OKUMA GELENEĞİ

Recep AKAKUŞ

61

KUR'AN'A GÖRE KUR'AN

Demirhan ÜNLÜ

73

RAMAZAN EDEBİYATI VE RAMAZANİYELER

Prof. Dr. Abdulkadir KARAHAN

95

ŞİİR

100

ORUÇ VE TIP

Dr. Tahir ÖZAKKAŞ

101

İBARDETLERİMİZ ARASINDA ORUCUN YERİ

Dr. Ali Osman ATEŞ

111

TEVBE VE TEVBEME OLAN İHTİYAÇ

Halil KARLIK

119

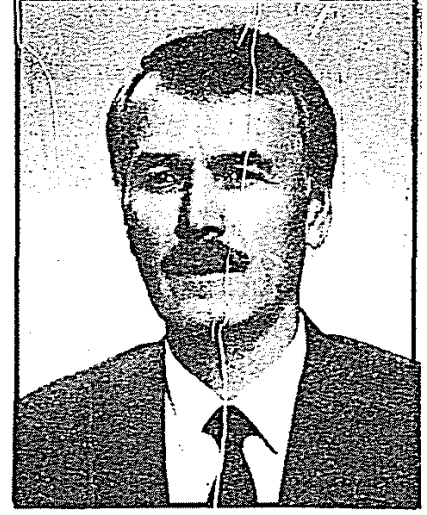
ŞİİR

126

ŞİİR

127

TEVBE VE TEVBEYE OLAN İHTİYAÇ

Halil KARLIK

"...Çok samimi bir
dönüşle
Allah'a tevbe ediniz." (1)

1940 yılında Antalya'nın Korkuteli ilçesi Başpınar Köyünde doğdu. 1960 yılında Antalya İmam Hatip Lisesi'nden, 1967 yılında A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilâtında çeşitli kademelerde görev yaptı. Daha sonra İmam-Hatip Liseleri ve öğretmen okullarında öğretmenlik ve idarecilik görevlerinde bulundu.

Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nde sırasıyla; Şube Müdür Yardımcısı, Şube Müdürü ve Birim Müdürü olarak çalıştı.

Evlü ve iki çocuk babası olan KARLIK, halen Din Öğretimi Genel Müdür Yardımcısı olarak görevini sürdürmektedir.

Tevbe, lügatte; günah ve suçtan dönüp Allah'a yönelme, işlenmiş bir günah ve suçtan ötürü pişman olup, bir daha yapmamağa söz verme anlamına gelir. Bu, müslüman bir kimşenin, vicdanî yönden daha çok kendi kendine hesaplaşmasının sembolik bir

tezahürüdür. Yapılan hatadan veya işlenen günahdan dolayı, insanın kendi vicdanıyla hesaplaşması sonucunda meydana gelen bir pişmanlığın teyidi olarak yapılır. Bu pişmanlık, daha çok nefsin muhasebesi yolu ile ortaya çıkar. Müslüman bir kimşenin, her-

1- Kur'an-ı Kerim, Tahrir S. Ayet :8

hangi bir konudaki hareket, davranış ve fiillerinden dolayı pişmanlık duyarak kesin dönüş yapmasıdır. Bu, günahlardan, kötülüklerden, kötü düşünce ve duygulardan sıyrılışın bir simgesidir. Nitekim, Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim'de; "Şüphesiz ki, Allah daima kendine dönenleri ve çokça tevbe edenleri yargılayıcıdır."(2) buyurmaktadır.

İnsanoğlu, bu kâinatta yaratılmış bütün canlı varlıklar içerisinde ayrı özelliklere ve meziyetlere sahip bulunan yegane varlıktır. Onun pek çok özelliklerinin başında, hem iyilik, hem de kötülük yapabilecek bir nitelikte yaratılmış olması gelir. O, kendi hür idadesiyle iyilik de, kötülük de yapabilir. Kısaca; iyilik ve kötülük diye vasıflandırılan fiillerden istediğini seçerek yapabilme iradesi, bütün canlı varlıklar içerisinde ona verilmiştir.

Bu dünyada her varlık, yaratılış gayesine uygun olarak tabii seyir içinde kendi görevini icra etmektedir. Canlı varlıkların bir sınıfını teşkil eden, kara ve denizde yaşayan hayvanların bir kısmının etinden, sütünden, yününden, derisinden ve daha bir çok yönlerinden istifade edilmektedir. Orman, bağ ve ya bahçeyi oluşturan çeşit çeşit ağaçların da bir kısmının meyve-

sinden yiyecek olarak, diğer kısmının da ham maddesinden sanayi alanında değişik şekillerde, insan hayatının günlük yaşayışındaki ihtiyaçları elde edilmektedir. Ayrıca , bir ülkenin zenginlik ve hayat kaynağı olarak görülen ağaçların, insan ve toplum hayatında sayılamayacak kadar yararı pek çoktur.

Güneş, yer, su ve kısaca her şeyin insanoğlunun istifadesi için yaratıldığını biliyoruz. Bütün bunlar, her cins sınıf canlı yaratıkların hayat kaynağı olarak görevlerini icra etmektedir. Bunlar olmasaydı, hiç bir canlı varlık, hayatını sürdüremezdi. İlmî çalışmalar da, günlük müşahadelerimiz de bunu açık olarak ortaya koymaktadır.

İnsan, bu kâinattaki her varlıktan şu veya bu şekilde istifade ederek hayatını sürdürmektedir. Havayı teneffüs etmeden, normal hava alıp vermeden yaşamanın mümkün olmadığını biliyoruz. Uzun müddet susuz kalmamız halinde, biyolojik varlığımız tehlikeye girer ve çıldıracak duruma geliriz. Güneşten, güneşin vermiş olduğu enerjiden yeterince yararlanamayan canlıların, hiç de sağlıklı bir şekilde yaşama şansları yoktur. Çok kısa zamanda sıhhatleri bozularak, ümitsizlik ve bedbinlik hayatlarının kaçınılmaz bir kâbusu olur.

2- İsra Sûresi, ayet 25

O halde her insan, biyolojik varlığını sağlıklı bir biçimde koruyarak hayatını normal sürdürebilmesi için, Allah'ın yaratmış olduğu sayısız meşru nimetlerden istifade edecektir. Bunun için de, her türlü gayreti göstermek durumundadır. Bir bakıma, buna, hayat mücadelesi de diyebiliriz. Soğuk, sıcak demeden; her türlü sıkıntı, zorluk ve güçlükler sağlam bir irade gücü ile aşarak, hayatını sağlıklı ve dengeli bir zemin üzerine kurmak zorundadır. Çünkü, dünyaya gelmek kişinin kendi elinde olmadığı gibi, bu dünyadan göçüp gitmek de, insan iradesinin dışında tezahür etmektedir. Bu bakımdan, hayatın bütün zorluk, güçlük ve sıkıntıları göğüslemek zorundadır, ümitsizliğe düşmeden, hergün yeni bir ümitle, karşılaştığı engelleri ve zorlukları aşarak hayatını güzelleştirmeye çalışmalıdır. Hiç şüphesiz, bugün medeniyet sahasında görülen gelişmeler de, bu anlayış ve gayretin bir neticesidir.

Günlük hayatta insanı, değişik şekillerde hareket, davranış ve fiillere iten pek çok sebepler vardır. Biz, bunlara insan davranışlarını etkileyen faktörler olarak, psikolojide, kısaca, "motivasyon" diyoruz. Açlığın, susuzluğun veya tabiatın diğer etkilerine karşı, insanın takındığı hal, hareket ve

tavırlar, buna bir örnek teşkil eder.

Maddî ihtiyaçlar, çağımızda giderek çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Yeme, içme, giyinme ve barınma gibi fizikî ihtiyaçlar, tarihin her devrinde insan hayatının gündemini sürekli olarak meşgul etmiştir. Buna ilave olarak, günümüz teknolojik gelişmeleri de, insan ihtiyaçlarını giderek daha da fazla laştırmaktadır. Ayrıca, nüfusun hızla artış göstermesi de beraberinde, sosyal, ekonomik ve benzeri bir çok problemleri getirmektedir. Bunun yanı sıra, insan ihtiyaçlarının temini de o nisbette güçleşmektedir. Toplum hayatında bunun sebep olduğu sıkıntılar ve huzursuzluklar, zaman zaman değişik şekillerde görülmektedir. Böyle durumlarda, insanın maddî ihtiyaçlarının yanında, manevî ihtiyaçlarının karşılanmasının gerektiği gerçeği de ortaya çıkıyor. Manevî yönden insan desteklenmediği sürece onu, sadece maddî yönden tatmin etmek imkân dahilinde değildir. Madde ve manâ arasındaki dengesizlik, yine, onun huzursuz ve bedbin olmasına yetmektedir. Çünkü, bir maddî ihtiyacın temini yanında, başka bir maddî ihtiyaç daha başgösteriyor. Bu, insanın tabiatında mevcut olan hırsın, giderek ihtirasa dönüşmesinin tabii bir sonucudur.

Nefsi, böyle kötü bir âkibete sürüklemekten alıkoymanın yolu,

günlük yaşamımızda lâzım olan maddî ihtiyaçları temine çalışırken, bu çalışmaları, manevî yönden de destekleyerek pekiştirmektedir. Başka bir deyişle, bu çalışmaları, iş hayatı ile manevî hayatı bütünleştirecek şekilde çalışarak dengelemektir. Hergün, bir önceki günden daha ileri gitmek, kendine, ailesine, çevresine ve bütün insanlığa faydalı, güzel ve hayırlı işler yaparak Allah'ın kendisine ihsân etmiş olduğu ömrünü en iyi şekilde geçirmektir. Aslında böyle faaliyetlerle zamanını değerlendirmek zor bir iş değildir. Bu, bir inanç, anlayış, fedâkarlık, sebat ve azim işidir.

İnsanoğlu, bu çalışmayı gerçekleştirebilecek, hayat tarzını buna göre düzenliyerek güzelleştirip, günlük yaşantısına bir anlam kazandırabilecek özellik ve kabiliyette yaratılmıştır.

Nitekim, insanın erginlik çağından itibaren, bütün hayatı boyunca ondan istenen de, iyilik, takvâ ve doğruluk üzerine yaşayışını kurarak, hayatının her alanını güzelleştirmektedir. Bunu aldığı eğitim ve sahip olduğu kültür yoluyla elde edecektir.

Hal böyle olmasına rağmen, zaman zaman, onun bu yaşayışında bazı sapmaların olduğu görülür kimi zaman

bilmeyerek, kimi zaman yanılarak, kimi zaman da gafletinden veya düşünce yetersizliğinden hata yapar, günah işler. Bu, insanın şahsiyetinin geliştirilmesi sırasındaki bazı ihmallerin bir neticesidir. Ana kucağında başlayarak, şahsiyetini tamamlayıncaya kadar çocuk terbiyesi, bu yönden çok önemlidir. Bu müddet içerisinde çocuğa verilecek bilgi, kazandırılacak davranış ve alışkanlıklar; ister doğru, ister yanlış olsun, bütün hayat boyunca onların etkisi devam edecektir. Bu bakımdan, her ana baba (aile) ve öğretmen, çocuğun iyi duygularını geliştirecek ve ona iyi alışkanlıklar kazandıracak ve bunları daima destekleyip devamlılığını sağlayacak temel esaslarını öğretmekle yükümlüdür.

Yeri gelmişken hemen belirtmeliyiz ki, günlük hayatımızda, insanlarda zaman zaman görülen bazı kötülüklerin önlenmesinde, iyilik ve doğruluğa dayalı bir hayat tarzının gerçekleştirilmesinde; bunun da devamlılığının sağlanmasında namaz, oruç, zekât v.b.'i bir çok ibadetlerin başlıbaşına büyük önemi vardır. Çünkü, İslâm da bu yükümlülükler, inanan kimseler için, günlük hayatındaki muhtemel hatalar ile kötülükleri önleyecek bir dinamik

güçtür. Mesela, dinin temel direği durumunda olan beş vakit namaz, insanın bütün kötülüklerden arınması bakımından başlı başına büyük bir değer taşır. Çünkü, Allah'a teslimiyetin en büyük göstergesi olan bu ibadetin yerine getirilmesi için, her müslüman dünya meşgalelerinden kendini sıyrarak yaratıcısının huzuruna günde beş defa çıkıyor. Böylece, o kimse, günün diğer zamanlarında disiplin etme imkanı elde etmiş olacaktır.

İnanmanın, yani Allah'a teslimiyetin bir gereği olarak, sürekli yapılan bu günlük ibadetimiz çevre temizliğinden, düşünce temizliği ve olgunluğuna kadar uzanarak, insanlar arasında iyi münasebetlerin kurulmasını sağlayacak alışkanlıkların elde edilmesine vesile olur.

Yine, Allah'a karşı olan bir başka kulluk borcumuzun bir neticise olarak, O, yüce yaratıcının rızasını kazanmaya vesile olmak üzere yılda tutulan (bir ay) oruç ibadeti de, kişiye sayılamayacak kadar pek çok meziyetler kazandırmaktadır. Gerçekten, uzun, kısa, sıcak soğuk, iş ve güç demeden her türlü şartlara rağmen, yılın belirli ve sayılı günlerinde, yeme, içme gibi nef-

sanî bir çok arzulardan fedakârlık yapmak suretiyle oruç tutmak, irade eğitiminin sembolik en güzel bir örneğidir.

Yukarıdaki bu kısa açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, Namaz ve Oruç gibi ibadetler, günün ve yılın belirli zamanlarında yerine getirilmektedir. Bu, sadece, şekil ve hareketlerden ibaret bir görevin yerine getirilişi değil, sosyal ve ekonomik bakımından insan hayatının her sahasını müsbet yönden şekillendirerek geliştiren İlâhî bir vazifenin ifası olarak değerlendirilmelidir. Çünkü, bu ulvî ve yüce görevi; bütün kurallarıyla birlikte şuurlu bir şekilde yerine getiren kimse, manevî yönden devamlı bir yükseliş halinde olduğundan, bu durum, onun duygu, düşünce ve her çeşit faaliyetini müsbet yönden etkileyerek, büyük ölçüde güvenilir, mutlu ve huzurlu olmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, insan-
noğlu, "Allah'ın yer yüzüne lütfettiği, üstün yapıcı yeteneklere sahip, fakat organik ve biyolojik mahiyeti yönünden zayıf olan bir varlıktır." (3) Bu bakımdan O, hem iyilik, hem de kötülük yapabilecek bir özelliktedir.

Ondan istenen ise, inanıp hayırlı işler yapmak; hayatını iyilik, güzellik ve doğruluk temelleri üzerine kurmaktır. bu da, İlâhî emirlerin ışığında her hareket, davranış ve fiillerde ölçülü ve dengeli olmak, hak ve hukuk ilkeleri dahilinde hakkına rıza göstererek, başkasına haksızlık etmeden, günlük yaşayışını en güzel biçimde düzenlemek suretiyle yerine getirilir.

Ancak, insanın yaratılış özelliği itibariyle, onun sahip olduğu nefis gücü, isteşe de bir çok günahlara yöneltir. Onu da yönelişten, nefsin ve arzularından uzaklaştıracak olan Allah'ın buyruklarına uymak, yasaklarından kaçınmaktır. İnanan kimse, bu temel esaslar içerisinde hayatını sürdürerek, değerlendirmek zorundadır. Bununla beraber, bilerek veya bilmeyerek işlediğimiz bir günahın vebalinden kurtulmak için, sık sık Allah'a tevbe ve istiğfar etmek de şarttır. Çünkü, tevbe, insanın kurtuluşuna vesile olan bir yol olup, geçmişin kötülüklerinden, günahlarından sıyrılmamanın ve temizlenmenin son ümit kapısıdır.

İnsanoğlu için, geçmişe tekrar dönmek imkan dahilinde olmadığına

göre, günahlarını sık sık hatırlayıp bu günahlarından temizlenmek, arınmak ve af edilmek için, Allah'a yalvarmak ve O'nun merhametine sığınmaktan başka çare kalmamaktadır. Nitekim, Hz. Ömer de; "Kıyamette hesabının sorulmadan önce dünyada kendinizi hesaba çekiniz, orada tartılmadan önce burada kendi kendinizi tartınız" (4) demek suretiyle, kendimize çeki düzen verme bakımından, bu dünyada zaman zaman nefis muhasebese yapmanın gerekli olduğunu belirtmiştir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadislerinde; "Cenab-ı Hak, gündüzün fenalık yapanların tevbe etmesi için, geceleyin elini uzatır. Geceleyin günah işleyenlerin (günahkâr olanların tevbe etse için de gündüzün elini uzatır (lütfunu açar). Yani gece ve gündüz tevbe edenlerin tevbesini kıyamete kadar kabul eder." (5) buyurmuştur. O üstün insan ve yüce Peygamberimiz (s.a.v.) başka bir hadislerinde de; "Allah'a yemin ederim ki, kulunun tevbesinden dolayı, Allah'ü Tealâ'nın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zaman ki sevincinden daha büyüktür. Bana bir karış yaklaşana ben bir kulaç yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben de

4- Kubanlı (Keskin), Atiye, Bir Nükte Bir Işık c.7, s.320

5- Müslim- Riyazüs'sâlihîn c.1 sh. 361

koşarak gelirim, teveccüh ederim" (6) buyurmaktadır.

Demek oluyor ki, insanlar, iyi işler (ameller) yapmak suretiyle, Allah'ın lütfu ihsanına yaklaşır. Cenab-ı Hak da, onlara bu iyi amellerinden dolayı, fazlû keremini ihsan eder. Çünkü, O'nun ihsanı bol ve merhameti de sonsuzdur. Şu halde, Allah'ın vermiş olduğu bu kadar sayısız lütfuna karşı, insanın ümitsizliğe düşerek bedbin olması hiç de doğru bir hareket değildir. Çünkü, onun kurtuluşunu sağlayacak, tevbe kapısı her zaman açıktır. Önemli

olanı, bundan yararlanmasını bilmektir. Bunun için de, kendi kendimizi her gün nefsimizi hesaba çekmek suretiyle kontrol edip, yaptıklarımızın iyi ve fena olanlarını vicdanımıza karşı itiraf ederek Allah'ın merhametine sığınmalıyız. Bu anlayış, bu pişmanlık bizi ruhî rahatlığa ve tevbe kapılarına her zaman ulaştırır. Esasen kendi kendini tartmaya yeterli olan kimse, güvenilir ve hayırlı kararlar verebilir. Böylece, hayatını sağlam zemin üzerine kurmak suretiyle, dünya ve âhîret hayatını dengeliyerek, yaşayışına bir anlam kazandırır.